

HET KAPITAALBEGRIJ BIJ PROF. POLAK

Slot.

Nu kom ik tot de hoofdzaak in het betoog van Prof. *Polak*, n.l. waar hij het heeft over de termen „beschikken” en „beschikkingsmacht”. De schrijver wijst op de dubbelzinnigheid (wat is niet op zijn minst *dubbelzinnig* in de economie?) van deze woorden. Hij zegt n.l. op blz. 17: „Over een som gelds beschikken kan beduiden, een som gelds, die men te vorderen heeft, uit handen van den debiteur tot zich nemen, of aan een som gelds, die men in handen heeft, een bestemming verleenen. Is een vordering vervallen, dan heeft men de macht, daarover te beschikken in de eerste beteekenis, heeft men geld in eigendom, dan heeft men de macht, daarover in den tweeden zin te beschikken. De eerste macht is heel wat geringer dan de tweede: de medewerking van derden is noodig voor de uitoefening van die macht. Beide verhouden zich ongeveer als vordering en eigendomsrecht.” De heer *Polak* gaat nu na, in welken zin door *Frijda* het woord beschikkingsmacht ten aanzien van het geld wordt gebezigd en hij zegt, dat daarbij de eerste beteekenis naar voren komt: „Het is de macht om een goed tot zich te nemen, indien het op het oogenblik, dat men de macht wil uitoefenen, ter markt is. De medewerking van den verkooper is noodig, het is dus de macht om te verkrijgen, om te koopen. Wij zullen” — aldus stelt de schrijver voor — „deze macht niet langer als beschikkingskracht, maar als koopkracht aanduiden”. Hier zou ik even een opmerking willen plaatsen. Er is n.l. nog een verschil aanwijsbaar binnen die eerste beteekenis van beschikkingsmacht. De schrijver zegt, dat zij heel wat geringer is, dan die welke ongeveer met eigendom samenvalt. Doch de beschikkingsmacht is bij een vorderingsrecht (geldvordering enz.) wederom heel wat grooter dan de koopkracht van geld of goederen ten aanzien van andere goederen. Immers bij een vorderingsrecht is de derde tot medewerking gebonden (obligo), bij koopkracht wordt zijn medewerking alleen gerealiseerd door een beroep op zijn eigenbelang, indien en voorzover dat bij hem weerklinkt vindt. En verder zou ik er nog op willen wijzen, dat al moge van *juridisch* standpunt beschikkingsmacht in den tweeden zin heel wat meer beteekenen dan die in den eersten zin (vordering of koopkracht), toch ten aanzien van het geld de verhouding *economisch* bezien precies andersom is. Want wat heeft men aan „geld in eigendom”, tenzij men er mee koopen kan? De „abstracte beschikkingsmacht” van *Frijda draagt* hier, bij geld, den hooger rechtsvorm van eigendom, waaraan immers zonder haar nagenoeg niemand iets gelegen zou zijn! Waar nu bij koopkracht, gezien de vrijheid om al dan niet te contracteeren, de medewerking van den „derde” geheel autonoom wordt verleend, hangt de beteekenis van den eigendom van geld, d.i. de beschikkingsmacht daarover in *Polak's* terminologie, af van de meerdere of mindere zekerheid waarmede via het eigenbelang van dien derde kan worden gerekend op de koopkracht van het geld. Gegeven deze laatste, is geld in de hand natuurlijk veiliger dan een nog te innen vordering. Doch dit alles *onderstelt* de koopkracht van geld, die dus van primaire beteekenis is te achten.

Een „beschikkingsmacht” (koopkracht) die *afhangt* van de autonome toestemming van den derde, die immers kan weigeren een transactie in het aangeboden geld aan te gaan, is geen beschikkingsmacht. Dit is mijn groote bezwaar tegen *Frijda's* rechtstheorie van het geld, welke wel psychologisch begrijpelijk kan maken hoe vertrouwen in het karakter van den Staat als rechtsstaat, die zorgt voor waardevastheid van het ruilmiddel, de menschen er toe brengt, dit telkens weer aan te nemen, doch die met de daarop gebouwde abstracte beschikkingsmacht als

een puur feitelijk gegeven vastloopt op het gemis van een sanctie, wanneer de „derde” weigert. Wat kwam er b.v. van die beschikkingsmacht terecht in den tijd der maximum-prijzen, toen zooveel distributieartikelen eenvoudig verdwenen? En er zijn ook in normale tijden allerlei gevallen denkbaar, waarbij de abstracte beschikkingsmacht kort en goed *machteloos* staat tegenover een concrete weigering. Ook hier blijkt weer, hoe gevaarlijk het is de concrete werkelijkheid niet aan een abstracte leer, verklarend, te *toetsen* doch haar met een abstracte leer te *verwisselen*. Alle abstracte beschikkingsmacht of koopkracht kan geen mensch ter wereld *dwingen* te verkoopen. De rechtstheorie van het geld strandt al evenzeer als *Knapp's* Staatliche Theorie op den machtsfactor, die door de autonome maatschappij (*Polak's* „derde”) zoo veelvormig kan worden verwezenlijkt. De heer *Polak* vervolgt nu aldus: „Over die koopkracht nu heeft de spaarder beschikkingsmacht in den tweeden zin. Hij kan er mee doen, wat hij maar wenscht. Hij kan ze aanwenden ter verkrijging van goederen, hij kan ze ongebruikt laten liggen, hij kan ze wegschenken of ze ter beschikking van anderen stellen onder een bezwarenden titel. Wendt hij ze aan, neemt hij dus goederen tot zich, dan heeft hij *daarover* beschikkingsmacht Hij kan dan die goederen verbruiken en dan houdt hij niets over, hij kan ze echter ook verruilen tegen toekomstige goederen, waarover hij dan weer beschikkingsmacht verkrijgt. Zoolang hij niet verbruikt, heeft hij beschikkingsmacht, nu eens over het eene dan weer over het andere concrete goed. Die beschikkingsmacht strekt om met dat goed te handelen naar willekeur. De goederen, die aan deze beschikkingsmacht zijn onderworpen, wisselen telkens en telkens, de beschikkingsmacht blijft zoolang zij niet voor verbruik wordt aangewend.” Onnoodig te zeggen, dat deze tegenstelling tusschen wisselen en blijven geheel steunt op de afwisseling van de dynamische beschikkingsmacht door *realiseering van koopkracht* en de statische beschikkingsmacht bij *geraliseerde koopkracht*. Ook nauwelijks noodig er op te wijzen, dat wij thans den drempel betreden tot *Polak's* kapitaalbegrip, dat zoo veel trekken met dat van *Clark* gemeen heeft. Men luistere: „Het permanente fonds, waarin zich nu eens het eene, dan weer het andere goed bevindt, is dus de beschikkingsmacht over die goederen. Die beschikkingsmacht wordt gevormd door een ieder, die de voor zijn producten verkregen koopkracht niet terzelfder tijd voor behoeftenbevrediging aanwendt, die zich dus de macht voorbehoudt, aan die koopkracht een andere bestemming te geven.” Het is nu duidelijk, hoe zeer de schrijver voor zijn, bij alle wisseling in concreto, permanent fonds de ruilmaatschappij noodig heeft, hoe hij dus voor de superieur geoordeelde beschikkingsmacht — eigendom een beroep moet doen op de van lager orde geoordeelde koopkracht. De heer *Polak* zou nooit tot zijn abstract kapitaalbegrip gekomen zijn bij een verkeerloozen toestand, waarin voor koopkracht geen plaats is. Hij zou dus niet de splitsing hebben gemaakt tusschen goederen en de beschikkingsmacht daarover. Hij zou „konkretist” zijn gebleven gelijk *von Böhm-Bawerk*. Wanneer hij ter wille van zijn kapitaalbegrip zijn beschikkingsmacht toespitst op de realiseering van koopkracht ter verwerving van voor de productie noodige goederen, dan doet hij een beroep op een „heel wat geringer macht” dan het als eigendom gequalificeerd begrip beschikkingsmacht in zijn stelsel noodzakelijk zou hebben te bevatten. Hij moet ter wille van het hogere zich steunen op het lagere. En nu mogen de feiten hem in de groote meerderheid der gevallen in het gelijk stellen in dien zin, dat eigendomsbeschikking over koopkracht kan worden omgezet in eigendomsbeschikking over goederen, voor de productie noodzakelijke, goederen: *noodig* is dat *niet* en daarmee verliest zijn kapitaalbegrip zijn logisch steunpunt. Het is hiernede niet anders gesteld dan met de ab-

stracte beschikkingsmacht in *Frijda's* geldtheorie. Men kan construeren een beschikkingsmacht over koopkracht, gelijk de heer *Polak* dat doet met de woorden: „Over die koopkracht nu heeft de spaarder beschikkingsmacht in den tweeden zin.” Doch het *object* van die beschikkingsmacht, dat niet eens een afdwingbaar vorderingsrecht is, doet dergelijke macht kwalitatief verschillen van den *eigendom van een kapitaalgoed*, voor de verkrijging waarvan medewerking van den „derde” immers niet meer noodig is. Het staat met beschikkingsmacht = eigendom over koopkracht eenigszins en in verzwakte mate geschapen als met het eigendomsrecht aan vorderingsrechten. Tot *zekere hoogte* kan men daarvan wel spreken zonder gevaar, al wordt het begrip daar weinig door gebaat. Men kan er b.v. op wijzen, dat een rentedragende vordering vatbaar is voor bezwaring met vruchtgebruik, en vruchtgebruik is een zakelijk recht op de zaak (den eigendom) van een ander. De eigendom op een recht wordt dan beperkt door vruchtgebruik op hetzelfde recht. Maar men zou zich schromelijk vergissen, wanneer men meende, dat de heele eigendomsordering nu zoo maar zou gelden voor den „eigendom” van persoonlijke vorderingsrechten, dat b.v. alle wijzen van eigendomsverrijking of -verlies hier zóó maar toepasselijk zouden zijn. Het is volmaakt oneigenaardig het recht van een kooper op levering of op vrijwaring als een eigendom van dien kooper op te vatten, het recht van den verkoper op den prijs als een eigendomsrecht op dat recht! Het is niet anders bij huur en verhuur en alle andere overeenkomsten of, ruimer, bronnen van verbintenissen. Volgens art. 564, 8°. B. W. zijn onroerende zaken „de rechtsoverdrachten, diende om onroerende zaken terug te eischen of te doen leveren.” Maar daarom kan men nog niet op dergelijke onroerende zaak een hypotheek vestigen.¹⁰⁾ Ik hoop, dat ik hiermede mijn bezwaar duidelijk heb gemaakt. Tot zekere hoogte kan men spreken van eigendom van een recht gelijk aan eigendom van een (stoffelijk) goed. Doch trekt men de lijn dóór, dan komt het oneigenlijke voor den dag van hetgeen veeleer analogie of vergelijking moet heeten dan identiteit of ook maar gelijksoortigheid. Zoo is het ook met die beschikkingsmacht. Tot zekere hoogte is de aard van het object dier macht onverschillig en mogen wij dus spreken van beschikkingsmacht onverschillig waarover zij zich uitstrekt. Wij kunnen dat b.v. straffeloos doen, wanneer wij *hebben* willen plaatsen tegenover de mogelijkheid van *krijgen*. Maar wanneer wij nu, op het voetspoor van Prof. *Polak* en met een bepaald doel nadruk gaan leggen op beschikkingsmacht over die mogelijkheid van *krijgen* (koopkracht), dan blijkt, precies als bij dien eigendom aan persoonlijke vorderingsrechten, dat consequentie tot een bron van verwarring wordt, dat „beschikkingsmacht” niet langer een homogenen inhoud heeft en er een *qualitatief* verschil is tusschen macht over een concreet goed en macht over de mogelijkheid of waarschijnlijkheid van zijn verkrijging door het medium van (onderstelde) koopkracht. Wordt beschikkingsmacht toegespitst tot macht over koopkracht, dan accentueert men, wijl koopkracht geen *recht* is, de verwarring, die zou ontstaan bij onvoldoend onderscheiden van recht op het papier (wissel, inwisselbaar bankbiljet, cognossement) en recht *uit* het papier.

De heer *Polak* beschouwt als kapitaal de „individuele beschikkingsmacht over kapitaalgoederen.” Daar zou niets tegen zijn, maar ook weinig mee zijn gewonnen, wanneer hij werkelijk alleen bedoeld had de macht, die uit het *hebben* van die *goederen* voortvloeit. Hij spreekt van beschikkingsmacht over koopkracht, van de overdracht daarvan aan derden en lijft deze op

een verwachting gebouwde beschikkingsmacht in bij de macht over concrete kapitaal-goederen. Op deze laatste haar *kunnen vastigen* is voor hem evenzeer kapitaal als het in concreto *gevestigd zijn*. Daarin kan ik niet meegaan, omdat ik er een principieel verschil in ontwaar. De practicus zal allicht zijn schouder ophalen over deze in zijn oog ietwat precieuse onderscheiding. Maar diezelfde practicus zal mij onmiddellijk gelijk geven, wanneer hij aan den lijve ervaart, dat „hebben” en „krijgen” twee zijn!

Ten besluite. Is het niet onlogisch, met *Clark* aan te nemen dat de beschikkingsmacht op een „mathematisch” oogenblik identiek is met den totalen voorraad kapitaalgoederen en dus concreet, doch dat zij, en met haar het kapitaal, in den loop der tijden abstract zou wezen? Hoe speelt de tijd dat wonder klaar? Iets is concreet of abstract, het kan niet beide zijn, ook niet door beschouwing op een oogenblik dan wel in het tijdsverloop. Wordt een film abstract, omdat het opnemen of afdraaien tijd kost? Wij hebben in zoo'n film niets anders te zien dan een optelsom van momentopnamen, het concrete geheel is de verzameling van deelen. Er is ook geen verschil tusschen het totaal der kapitaalgoederen op een bepaald oogenblik en het kapitaal op een oogenblik (dit is in confesso — en hier gaat het beeld van den film niet op, wijl het moment niet den film als geheel omvat; vergelijkingen gaan altijd mank!), maar evenmin tusschen de kapitaalgoederen die er in alle eeuwigheid nog komen zullen en het „permanente fonds”, dat in den loop der tijden diezelfde goederen opneemt en afstoot. En nu is er geen kwaad noch gevaar bij een onderscheiding tusschen kapitaal en kapitaalgoederen, echter onder dezen rigoureuzen mits, dat steeds wordt voor oogen gehouden, dat kapitaal, *hetzij als momentopname hetzij als film beschouwd*, zich dekt met *de* kapitaalgoederen. Een abstractie heeft nog nimmer de rol van den productiefactor kapitaal kunnen vervullen, een abstractie heeft evenmin ooit ook meer één cent kapitaalrente opgebracht. Wie *de* kapitaalgoederen heeft, heeft *het kapitaal*. Daarbuiten is niets.

H. W. C. BORDEWIJK

NORMALE KOSTPRIJS

Naar aanleiding van mijn artikel „Normale Kostprijs”, voorkomende in het Mei-nummer 1924 van dit blad, verscheen in de Juli- en September afleveringen een artikel van de hand van de Heeren L.B. resp. G. H. Hillebrand. De door deze Heeren geuite vragen, veronderstellingen en bezwaren laten zich als volgt samenvatten: *)

I Artikel van den Heer L. B.:

1. Wat is te verstaan onder: als normaal aan te merken arbeidstijden en arbeidsprestaties en onder: normale belasting der machines? Het door den Heer L. B. veronderstelde antwoord zou moeten luiden: De maximum-prestatie.
2. Hoe kunnen de verschillen, ontstaan door:
 - I. Het verschil in bedrijfsdrukke, II. het verschil in de economie van het bedrijf, III. verandering in het prijsniveau, afzonderlijk en dan nog voor elk in zijn onderdeelen vastgesteld worden?
3. Verondersteld wordt, dat de resultaten onder 2: I en II niet afzonderlijk worden gehouden.

*) Het is niet beleefd iemand zoo lang op antwoord te laten wachten! Omstandigheden van allerlei aard hebben mij echter belet aan mijn plicht in deze tijd te voldoen, waarvoor ik hierbij mijn verontschuldigen aanbied.

¹⁰⁾ Men kan dit wél op de rechten van vruchtgebruik op onroerende goederen, opstal en erfpacht en grondrenten, vgl. art. 1210 B.W.